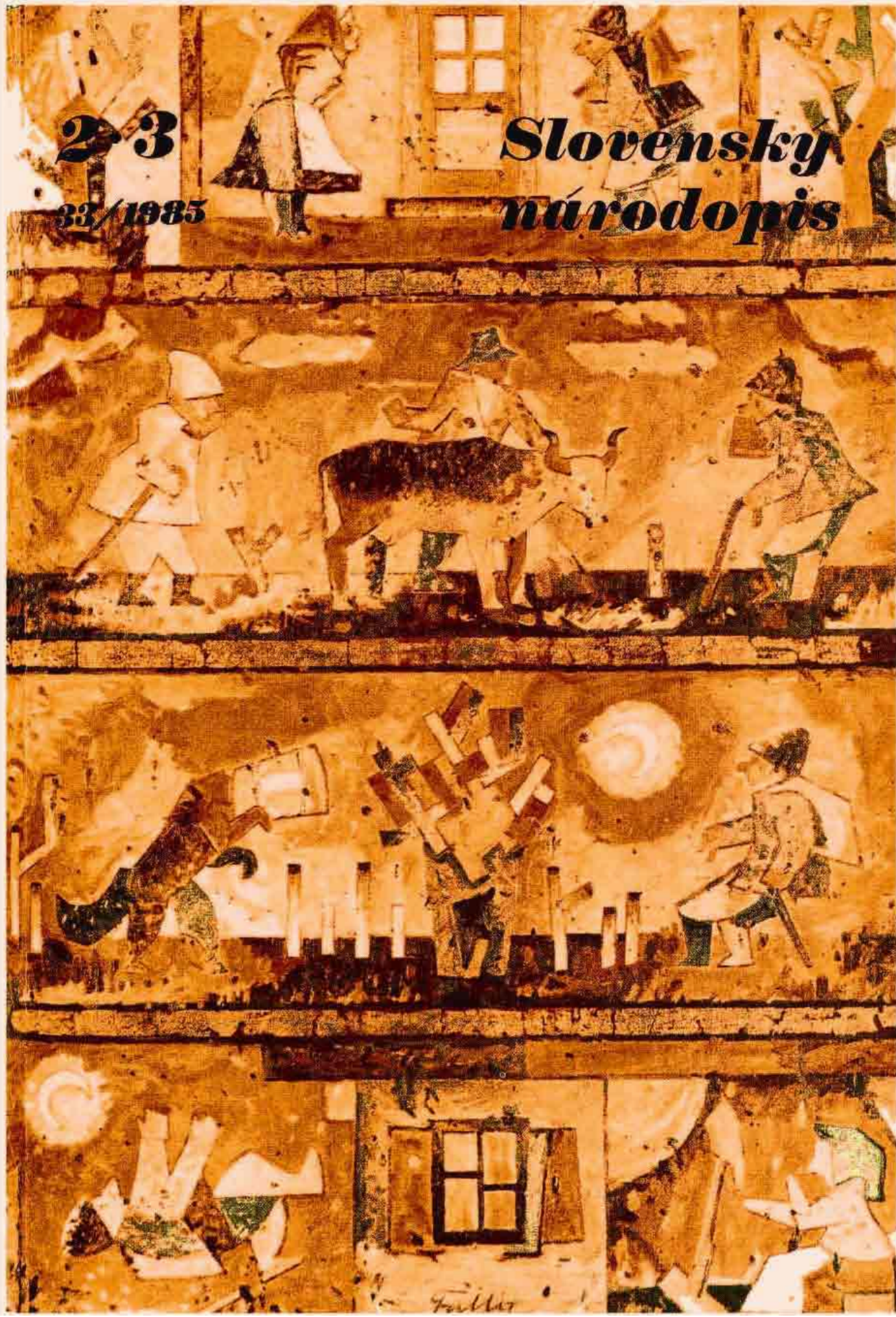

23

33/1985

*Slovenský
národopis*

Na obálke: strana 1: Ludovít Fulla, Rysavá jalovica. Olej 1947—1954.

strana 4: Ludovít Fulla, Slovenská nevesta. Olej 1949.

Foto E. Mišurová. Slovenská národná galéria

Ilustrácie E. Fullu na stranách 303, 336, 349, 452, 482, 494, 509, 589, 592, 598, 630 a 648 reprodukovala E. Mišurová.

HLAVNÁ REDAKTORKA

Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašparíková, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Antonín Robek, Viera Urbancová

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

VČLEŇOVANIE POKROKOVÝCH TRADÍCIÍ
LUDOVEJ KULTÚRY DO SYTÉMU SOCIA-
LISTICKEJ KULTÚRY A SPÔSOBU ŽIVOTA
PRACUJÚCICH

ŠTÚDIE

Úvod (Milan Leščák)	304
Milan Leščák: Včleňovanie ľudových tradícií ako fenomén utvárania súčasného spôsobu života (Poznámky k prvej etape riešenia úlohy ŠPZV)	306
Peter Slavkovský: Socialistická kolektivizácia poľnohospodárstva a jej odraz v spôsobe života slovenskej dediny	323
Adam Pranda: Tradičné a súčasné aspekty hodnotenia vzťahu človeka k práci na slovenskej dedine	337
Ema Drábiková: Záhumienkové hospodárenie a jeho miesto v rodinom a lokálnom spoločenstve	350
Juraj Podoba: Pretrvávanie tradičných prvkov v súčasnom spôsobe bývania v obci Veľké Zalužice	365
Olga Danglová: Tradičné prvky v súčasnej kultúre bývania	386
Viera Valentová: Súčasná hodnotové orientácie vidieckeho obyvateľstva vo vzťahu k tvorbe interiéru	414
Viera Nosáľová: Tradície a premeny ľudového odevu v súčasnosti	427
Hana Hlôšková: Veno a výbava na Slovenskom vidieku (Premeny a súčasný stav)	453
Daniel Luther: Tradičné obyčaje vo výročných sviatkoch súčasnej slovenskej dediny	465
Ester Plicková: Ľudová kultúra ako inšpiratívny zdroj slovenského výtvarného umenia	483
Jarmila Paličková-Pátková: Pô-	

sobenie tradícií v súčasnej výrobnej a záujmovej činnosti na Slovensku	495
Svetozár Švehlák: Kultúrna a umelecká aktivita v lokálnych spoločenstvách na Slovensku (Vývin, spoločenské poslanie a budúcnosť dedinských folklórnych skupín)	510
Lubomír Falfan: Sociálne determinanty vstupu a pôsobenia vo folklórnom súbore	529
Zuzana Štefániková: Scénická úprava ľudového odevu v amatérskych folklórnych súboroch	538
Kolektív pracovníkov: Z výskumu súčasnej ľudovej umeleckej výroby v Západoslovenskom kraji	552
Mária Ušaková: Podiel etnografa na realizácii pamiatkovej starostlivosti o ľudovú architektúru na Slovensku	572

MATERIÁLY

Konštantín Palkovič: Zo Zochovej frázeológie	590
Matilda Hayeková: Keltská provenienca slovenských názvov daktorých rozprávkových postáv	593
Slavko Churý: Strava v Liptove v 17. a 18. storočí	595

DISKUSIA

Rasťa Stoličná: Niektoré výsledky etnokartografického štúdia ľudovej stravy na Slovensku	599
--	-----

ROZHLADY

In memoriam prof. dr. Pawoł Nedo (Viera Gašparíková)	604
Odišiel Jaroslav Orel (František Kalesný)	607

K jubileu dr. Lubice Droppovej (Ján Michálek)	609
Konfrontácia Úloha národopisnej vedy pri formovaní súčasnej socialistickej kultúry (Ema Drábiková)	611
IX. riadne valné zhromaždenie Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV (Zuzana Beňušková)	616
Konferencia Význam folklórnych festivalov v súčasnej socialistickej kultúre (Milan Leščák)	618
Konferencia o etnických procesoch v československom pohraničí po roku 1945 (Ján Botík)	621
Konferencia Metódy etnografickej práce a Valné zhromaždenie Národopisnej spoločnosti československej pri ČSAV (Zuzana Beňušková)	623
Osmy kongres Medzinárodnej spoločnosti pre bádanie ľudovej prózy (Viera Gašparíková)	625
Medzinárodná konferencia Interetnické vzťahy v severovýchodnom Maďarsku (Marta Sigmundová — Margita Méryová)	628
Československo-poľská konferencia Sociologické problémy prestavby miest (Peret Salner)	629

СОДЕРЖАНИЕ

ВКЛЮЧЕНИЕ ПРОГРЕССИВНЫХ ТРАДИЦИЙ НАРОДНОЙ КУЛЬТУРЫ В СИСТЕМУ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И В БЫТ ТРУДЯЩИХСЯ

СТАТЬИ

Введение (Милан Лешчак)	304
Милан Лешчак: Включение народных традиций как феномен создания современного быта	306
Петер Славковский: Социалистическая коллективизация сельского хозяйства и ее отражение в образе жизни словацкой деревни	323
Адам Пранда: Традиционные и современные аспекты оценки отношения человека к труду в словацкой деревне	337
Ема Драбикова: Приусадебное хозяйство и его место в семейном и локальном сообществе (По поводу вымирания одной из форм мелкого хозяйства в сельском хозяйстве)	350
Юрай Подооба: Сохранение традиционных элементов в современных жилищных условиях в деревне Велке Залужице	365

RECENZIE A REFERÁTY

Socializace vesnice a proměny lidové kultury (Adam Pranda)	631
Leninov družstevný plán v politice KSČ (Peter Slavkovský)	632
Naukovi zápisky No 8—9 (Mikuláš Mušínska)	634
Vlastivedný spravodaj Tekovského múzea v Leviciach (Marta Sigmundová)	635
A. Špiesz: Remeslá, cechy a manufaktúry na Slovensku (Jarmila Paličková-Pátková)	636
A. Habovštiak: Oravci o svojej minulosti (Ján Michálek)	639
M. Katriak: Devičany v socialistickej výstavbe (Marta Sigmundová)	640
I. Dorovský: Konstantín Jireček (Václav Frolec)	642
Poslyšte písničku hezkou (Lubica Droppová)	644
J. Trojan: Moravská lidová píseň (Věra Šepláková)	645
J. Magnuszewski: Tropami folkloru i literatury (Oldřich Sirovátka)	646
H. Kaufmann: Maurové a Evropa (Peter Salner)	647

Ольга Данглова: Традиционные элементы в современной культуре быта	386
Вера Валентова: Современные ценностные ориентации деревенского населения по отношению и созданию интерьера	414
Вера Носалева: Традиции и изменения народной одежды в современности	427
Гана Хлошкова: Приданое в словацкой деревне (Изменения и современное положение)	453
Даниел Лутер: Традиционные обычаи на календарных праздниках в современной деревне	465
Эстер Плицкова: Народная культура как источник вдохновения словацкого изобразительного искусства	483
Ярмила Паличкова-Паткова: Влияние традиций на современную производственную и любительскую деятельность	495
Светозар Швеглак: Культурная и художественная активность в локальных сообществах (Развитие, общественная миссия и будущее деревенских фольклорных ансамблей)	510
Любомир Фалтян: Социальные факторы вступления и участия молодых людей в фольклорном ансамбле	529

Зузана Штефаникова: Сценическое оформление народной одежды в любительских фольклорных ансамблях	538
Вероника Коморовска с коллективом: Из исследования современного народного художественного производства в западной Словакии	552
Мария Ушакова: Участие этнографа в реализации охраны памятников народной архитектуры в Словакии	572

МАТЕРИАЛЫ

Константин Палкович: Из фразеологии Цтибога Зоха	590
Матилда Гаекова: Кельтское происхождение словацких названий некоторых сказочных персонажей	593
Славко Хуры: Пища в Липтове в 17 и 18 веках	595

ДИСКУССИЯ

Растя Столична: Некоторые результаты этнокартографического изучения народной пищи в Словакии	599
--	-----

ОБЗОРЫ

Посвящено проф. д-р Павлу Недо (Вера Гашпарикова)	604
Посвящено Ярославу Орелу (Франтишек Калесны)	607

INHALT

DIE EINGLIEDERUNG DER PROGRESSIVEN TRADITIONEN DER VOLKSKULTUR INS SYSTEM DER SOZIALISTISCHEN KULTUR UND LEBENSWEISE DER WERKTÄTIGEN

STUDIEN

Einleitung (Milan Leščák)	304
Milan Leščák: Die Eingliederung der volkstümlichen Traditionen als Phänomen des Gestaltens der zeitgenössischen Lebensweise	306
Peter Slavkovský: Die sozialistische Kollektivierung der Landwirtschaft und ihre Reflex in der Lebensweise des slowakischen Dorfes	323
Adam Pranda: Die traditionellen und derzeitigen Aspekte in der Bewertung der Beziehung des Men-	

К юбилею д-р Любицы Дропшовой (Ян Михалек)	609
Конференция „Задача этнографической науки при формировании современной социалистической культуры“ (Эма Драбикова)	611
IX. очередное общее собрание Словацкого этнографического общества при САН (Зузана Бенюшкова)	616
Конференция „Значение фольклорных фестивалей в современной социалистической культуре“ (Милан Лешчак)	618
Конференция об этнических процессах в чехословацкой пограничной области после 1945 г. (Ян Ботик)	621
Конференция „Методы этнографической работы“ и общее собрание Этнографического чехословацкого общества при ЧСАН (Зузана Бенюшкова)	623
VIII конгресс Международного общества по изучению народной прозы (Вера Гашпарикова)	625
Международная конференция „Интерэтнические отношения в северо-восточной области Венгрии“ (Марта Сигмундова — Маргита Мериова)	628
Чехословацко-польская конференция „Социологические проблемы перестройки городов“ (Петер Сальнер)	629

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

schen zur Arbeit im slowakischen Dorf	337
Ěma Drábiková: Die Hoffeldwirtschaft und ihr Platz in der Familien- und Lokalgemeinschaft (Randbemerkung zum Verschwinden einer Form der landwirtschaftlichen Kleinproduktion)	350
Juraj Podoba: Das Fortdauern traditioneller Elemente in der heutigen Wohnkultur in Velké Zalužice	365
OĚga Danglová: Traditionelle Elemente in der gegenwärtigen Wohnkultur	386
Viera Valentová: Die derzeitigen Wertorientationen der Landbevölkerung in Bezug zur Gestaltung des Interieurs	414
Viera NosáĚová: Die Traditionen und Veränderungen der volkstümlichen Kleidung in der Gegenwart	427

Hana Hlôšková: Mitgift und Aussteuer bei der slowakischen Landbevölkerung	453
Daniel Luther: Traditionelle Bräuche an Jahresfeiertagen im heutigen slowakischen Dorf	465
Ester Plicková: Die Volkskultur als Inspirationsquelle der slowakischen darstellenden Kunst	483
Jarmila Paličková-Pátková: Das Wirken der Tradition in der heutigen Produktion und Liebhabertätigkeit	495
Svetozár Švehlák: Die kulturelle und künstlerische Aktivität in lokalen Gemeinschaften (Entwicklung, gesellschaftliche Sendung und Zukunft der Dorffolkloregruppen)	510
Lubomír Faltan: Die sozialen Determinanten des Eintritts und der Betätigung in einem Folkloreensemble	529
Zuzana Štefániková: Die szenische Umgestaltung der Volkskleidung in Liebhaberfolkloreensembles	538
Kollektiv: Aus der Erforschung der gegenwärtigen Volkskunstproduktion in Westslowakei	552
Mária Ušaková: Der Anteil des Ethnographen an der Denkmalpflege der Volksbaukunst in der Slowakei	572

MATERIALIEN

Konštantín Palkovič: Aus der Phraseologie von Ctiboh Zoch	590
Matilda Hayeková: Keltische Provenienz slowakischen Namen einigen Märchengestalten	593
Slavko Churý: Die Nahrung in 17.—18. Jahrhundert in Liptov-Gebiet	595

DISKUSION

Rasta Stoličná: Einige Ergebnisse vom ethnokartographischen Studium der Volksnahrung in der Slowakei	599
--	-----

CONTENTS

INCORPORATION OF THE PROGRESSIVE TRADITIONS OF FOLK CULTURE IN TO THE SYSTEM OF SOCIALIST CULTURE AND THE WAY OF LIFE OF THE WORKING PEOPLE

ARTICLES

Introduction (Milan Leščák)	304
Milan Leščák: Incorporation of folk traditions as a phenomenon representing the creation of the recent way of life (Notes to the first stage of	

RUNDSCHAU

Prof. Dr. Paweł Nedo ist gestorben (Viera Gašpariková)	603
Jaroslav Orel ist gestorben (František Kalesný)	607
Das Jubiläum von Lubica Droppová (Ján Michálek)	609
Die Konferenz „Aufgabe der Volkskunde bei der Formierung der zeitgenössischen sozialistischen Kultur“ (Ema Drábiková)	611
IX. Generalversammlung der Slowakischen ethnographischen Gesellschaft bei der Slowakischen Akademie der Wissenschaften (Zuzana Beňušková)	616
Die Konferenz „Bedeutung der Folklorefestivals in der zeitgenössischen sozialistischen Kultur“ (Milan Leščák)	618
Die Konferenz über ethnische Prozesse im tschechoslowakischen Grenzgebiet nach dem Jahre 1945 (Ján Botík)	621
Die Konferenz „Methoden der ethnographischen Arbeit und die Generalversammlung der Tschechoslowakischen ethnographischen Gesellschaft bei der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften“ (Zuzana Beňušková)	623
Achter Kongress der Internationalen Gesellschaft für Volksprosaforchung (Viera Gašpariková)	625
Internationale Konferenz „Interethnische Beziehungen im nordöstlichen Ungarn“ (Marta Sigmundová — Margita Méryová)	628
Tschechoslowakisch-polnische Konferenz „Soziologische Probleme des Städteumbaus“ (Peter Salner)	629

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

solving the tasks of the State plan of elementary research)	306
Peter Slavkovský: The socialist collectivization of agriculture and its reflection in the way of life of the Slovak village	323
Adam Pranda: The traditional and recent aspects of evaluating the man's relation towards work in the Slovak village	337
Ema Drábiková: Private plot farming and its position in the family and local community	350

Juraj Podoba: Preservation of the traditional elements in the contemporary way of life in the village Vefké Zalužice	365
Oľga Danglová: The traditional elements in the contemporary culture of dwelling	386
Viera Valentová: The present value orientations of the rural population in relation to the creation of interior	414
Viera Nosáľová: Traditions and the changes of folk costume in the present time	427
Hana Hľošková: Dowry and trousseau in the Slovak village (The changes and recent state)	453
Daniel Luther: The traditional customs in annual holidays of the present-day Slovak village	465
Ester Plicková: The folk culture as a source of inspiration for the Slovak creative art	483
Jarmila Paličková-Pátková: The impact of traditions in the present productive and hobby activity in Slovakia	495
Svetozár Švehlák: The cultural and artistic activity in the local communities (The development, social mission and the future of the village folklore groups)	510
Lubomír Falfan: The social determinants of entering and acting in a folklore group	529
Zuzana Štefániková: The scenic adjustment of folk dress in amateur folklore groups	538
Team: From the investigation of the present-day folk art production in Western Slovakia	552
Mária Ušaková: The share of ethnographer in performing the care of historical monuments concerning the folk architecture in Slovakia	572
VARIOUS MATERIAL	
Konštantín Palkovič: From the phraseology of Zoch	590
Matilda Hayeková: The Celtic provenance of Slovak names of the	

some figures from fairy-tales	593
Slavko Churý: Food in Liptov region in the 17th and 18th century	595

DISCUSSION

Rasfa Stoličná: Some results concerning the ethno-cartographic study of folk food in Slovakia	599
---	-----

COMMENTARY

In memoriam of prof. dr. Pawol Nedo (Viera Gašparíková)	604
In memoriam of Jaroslav Orel (František Kalesný)	607
To the Jubilee of dr. Lubica Droppová (Ján Michálek)	609
The Conference of the Task of ethnographic science in the process of forming the present socialist culture (Ema Drábiková)	611
The IXth general meeting of the Slovak Ethnographic Society at the Slovak Academy of Sciences (Zuzana Beňušková)	616
The Conference of the Significance of folklore festivals in the present socialist culture (Milan Leščák)	618
The Conference on ethnical processes in the Czechoslovak bordeland after the year 1945 (Ján Botík)	621
The Conference of the Methods of ethnographic work and the general meeting of the Ethnographic Czechoslovak Society at the Czechoslovak Academy of Sciences (Zuzana Beňušková)	623
The 8th Congress of the International Society for the study of folk prose (Viera Gašparíková)	625
The International Conference on the Inter-ethnic relations in the North-east Hungary (Marta Sigmundová — Margita Méryová)	628
The Czechoslovak-Polish Conference of the Sociological problems connected with the reconstruction of cities (Peter Salner)	629

BOOKREVIEWS AND REPORTS

SCÉNICKÁ ÚPRAVA LUDOVÉHO ODEVU V AMATÉRSKÝCH FOLKLÓRNYCH SÚBOROCH

ZUZANA ŠTEFÁNIKOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

V súčasnom folklórnom hnutí nachádza ľudový odev svoje druhé uplatnenie. Je neoddeliteľnou súčasťou folklórnych tradícií v procesoch folklorizmu, ktorý „predstavuje živú časť súčasnej kultúrnej štruktúry a prejavuje sa v oživovaní a využívaní prvkov tradičnej ľudovej kultúry v modernom spôsobe života“.¹

Podobne ako folklórne tradície existuje aj ľudový odev v troch podobách.² Prvú podobu existencie ľudového odevu predstavuje tradičný ľudový odev vo svojich pôvodných formách a funkciách, najmä vo vidieckom prostredí, je však už v štádiu zániku. Druhú podobu existencie ľudového odevu v súčasnosti nachádzame vo folklórnych skupinách, kde dochádza k jeho renovácii. Folklórne skupiny, ktoré dnes pôsobia ako konzervátor slovenského folklóru, nepôsobia však takto pri zachovávaní tradičného odevu. Pri jeho obnove siahajú členovia folklórnych skupín, pôsobením módných vplyvov ale i z dôvodov absencie tradičných materiálov na našom trhu, za materiálmi len čiastočne pripomínajúcimi tradičné materiály, napr. štruktúrou, farebnosťou alebo vzorom. Charakter tradičného odevu sa tým mení, tak ako sa mení aj funkcia ľudového odevu vo folklórnych skupinách na funkciu scénickú alebo reprezentačnú. Reprezentačná funkcia je umocnená zdôrazňovaním tých prvkov, ktoré sú v sú-

časnosti v ponímaní členov folklórnych skupín pekné a nápadité.

Ďalšia podoba existencie folklórnych tradícií — folklorizmus³ — ktorou sa budeme v tejto štúdii zaoberať, predstavuje okrem funkčného predovšetkým ich formový a obsahový prerod. Realizuje sa na pôde amatérskych folklórnych súborov, v masovokomunikačných prostriedkoch, vo filme a dramatickej tvorbe. „Tretia podoba existencie folklórnych tradícií — folklorizmus, charakterizuje skupinu javov, ktoré majú vzťah k ľudovej tradícii, no zároveň ju nikdy s nijakou sférou prirodzeného vývinu ľudovej kultúry nemožno stotožňovať.“⁴

V súčasnosti prevláda v amatérskom folklórnom hnutí snaha o čo najväčšiu autentickosť prejavu. Odev navrhuje odborník (etnograf, výtvarník) časovo približne z toho obdobia, ktoré stvára choreografia. Napriek určitej miere štylizácie, ktorou návrhár dotvára scénický kostým, sa tento viac blíži k tradičnému ľudovému odevu ako inovovaný odev v niektorých folklórnych skupinách. Návrhy sa realizovali vo výrobných družstvách a v Ústredí ľudovej umeleckej výroby (ÚLUV), ktoré majú väčšie možnosti pri výbere materiálu, prípadne v jeho imitácii. Profesionálne súbory, ktoré môžeme už len pomocne nazvať folklórnymi, čerpajú z tradičného folklóru, a teda aj z tradičného ľudového

odevu, ale autori — choreograf, skladateľ, návrhár, vytvárajú na základe vybratých folklórnych prvkov nové umelecké diela.

Naším cieľom je charakterizovať stupne vývoja ľudového odevu v amatérskych folklórnych súboroch na základe informácií získaných v amatérskom folklórnom súbore *Gymnik*, pôsobiacom pri Rektoráte Univerzity J. A. Komenského v Bratislave. Ďalej sa zameriame na konkrétny rozbor prvkov ľudového odevu najviac podliehajúcich štylizácii, na rozbor prác jednotlivých návrhárov, ktorí tvoria pre súbor a na načrtnutie optimálnych možností štylizácie ľudového odevu pre scénické potreby folklórnych súborov v súčasnosti.

K charakterizovaniu stupňov štylizácie ľudového odevu pre scénické využitie v amatérskych folklórnych súboroch sme pristúpili po dôkladnom oboznámení sa s krojmi, ktoré sa vyskytli v súbore *Gymnik* počas jeho dvadsaťročnej existencie. Staršie kroje sme rekonštruovali na základe ústnych informácií členov a vedenia súboru, ako aj na základe samotných návrhov a fotografickej dokumentácie krojov. Novšie kostýmy, ktoré sa nachádzajú v krojovom depozite súboru, sme podrobne zaznamenali. Bližšie informácie o krojoch navrhnutých pre súbor *Gymnik* a o ich štylizácii sme získali priamym rozhovorom s návrhármi, ktorí sa podieľali na tvorbe programov pre súbor. Získaný materiál sme usporiadali do prehľadnej tabuľky, kde je vždy uvedený názov tanca, choreograf a hudobný skladateľ, rok vzniku tanca, lokalita, návrhár kostýmov a výrobca kostýmov. Kostýmy, ktoré reprezentujú vývinové štádiá štylizácie ľudového odevu v súbore, rozširujeme o stručný popis krojov a ich charakteristiku na základe štyroch znakov:

a) zastúpenie (objavnosť) regiónu či lokality, t. j. do akej miery sa jeho odev vyskytuje v repertoári amatérskych folklórnych súborov;

b) objavnosť odevných prvkov, ktoré návrhár využil na dokreslenie variabilnosti ľudového odevu zvoleného regiónu (lokality);

c) objavnosť farebných kombinácií regiónu (lokality), tradičná a známa farebnosť, využitie menej známej farebnosti, štylizácia farieb;

d) miera uniformity krojov, t. j. celková alebo len čiastočná (strihová, farebná, ornamentálna).

Pri sledovaní vývinu a štylizácie ľudového odevu vo folklórnych súboroch je potrebné brať do úvahy dĺžku trvania súborov. Súbor *Gymnik* so svojou dvadsaťročnou existenciou predstavuje akýsi priemer, keďže na jednej strane existujú 35-ročné amatérske súbory a na druhej strane stále vznikajú nové súbory. S ohľadom na túto skutočnosť sme sa na základe informácií, získaných v súbore *Gymnik*, pokúsili vymedziť štyri štádiá vývoja štylizácie odevu v amatérskych súboroch vôbec a zamerali sme sa na prístup tvorcov k štylizovaným podobám tradičného ľudového odevu. Dĺžka trvania jednotlivých štádií, prípadne absencia niektorých, závisí práve od dĺžky trvania súboru.

V prvom štádiu získavali súbory ľudový odev výkupom v teréne, alebo si jednotlivé odevné súčiastky dávali zhotovovať priamo v tej lokalite, odkiaľ choreograf čerpal námet. Pre toto obdobie je charakteristické, že dochádzalo k minimálnej štylizácii tradičného ľudového odevu. V súbore *Gymnik*, ktorý vznikol v roku 1964, sa toto štádium realizovalo sprostredkované, odkupovaním takto získaných alebo zhotovených krojov od starších súborov. Napr. kroj pre tanec *Detvianske prekáračky* bol odkúpený zo súboru Lúčnica, pre ktorý bol zhotovený priamo v Detve.

Pre druhé štádium je charakteristické, že choreograf vystupuje zároveň aj ako návrhár krojov pre vlastné tance. Kroje sa realizujú vo výrobných družstvách a v ÚLUV-e na základe ústnych alebo

písomných požiadaviek choreografa, bez hlbšieho štúdia odevného materiálu zvolenej lokality či regiónu. Napr. kroje pre tanec *Myjavská veselica* a *Pastierske hry* boli zhotovené v ÚLUV-e na základe návrhov H. Šimonekovej. Zriedkavo sa návrhy realizujú svojpomocne, priamo členmi súboru, napr. kostýmy pre *Olaský tanec*.

Tretie štádium charakterizuje práce špecialistu — návrhára, ktorý podľa požiadaviek choreografa, vychádzajúc z dokumentačného materiálu, vytvára návrhy krojov. Hlavnou požiadavkou v tomto štádiu je zachovať charakteristické znaky oblasti, z ktorej tanec pochádza. Často nedochádza k bližšej špecifikácii odevnej kultúry konkrétnej lokality. Príkladom môžu byť kroje pre tanec *Východoslovenská zábava*, zhotovené podľa návrhov V. Nosálovej. Do tohto štádia môžeme zaradiť aj tie kroje, ktoré boli odkúpené od iných súborov, ale realizované už na základe návrhov vypracovaných odborníkmi. Napr. kroje pre *Bačovský tanec* boli odkúpené zo súboru Lúčnica, kde boli realizované pre tanec *Vinobranie* na základe návrhov R. Mikulovej a V. Nosálovej.

Štvrté štádium predstavuje úzku spoluprácu všetkých autorov programu — choreografa, hudobného skladateľa a návrhára kostýmov. Posledný pristupuje k práci návrhár po dokonalom oboznámení sa so zámermi choreografa, s hudobným materiálom a s tanečníkmi, ktorí budú tanec interpretovať. Podľa požiadaviek spoluautorov a svojich predstáv vytvára návrhy, pričom sa snaží odev čo najviac lokalizovať zachytením špecifických prvkov tradičného odevu danej lokality a ich zvýraznením pri scénickom spracovaní (napr. hudobno-tanečný blok *V tom gazdovskom dvore* a *Dolu dolinou*). Toto štádium je najideálnejšie, závisí však od úzkej spolupráce všetkých autorov a nie je ešte naplno uvedené do súborovej praxe.

Pri vymedzení štyroch štádií vývoja

odevu a jeho štylizácie v amatérskych folklórnych súboroch musíme mať na zreteli niekoľko dôležitých faktov. Jednotlivé štádiá sa navzájom nevyklučujú, práve naopak, existujú vedľa seba a prelínajú sa. Z týchto dôvodov ich ani nemôžeme presne časovo vymedziť. Okrem uvedených podmienok závisia aj od ekonomických možností toho-ktorého súboru. Ďalším dôležitým faktorom je, že pri zostavovaní programov sa vyskytujú vedľa seba tance či bloky, ktorých kroje nepatria vždy do jedného štádia a neboli navrhnuté jedným návrhárom. Táto skutočnosť je dôsledkom toho, že autorský kolektív sa v amatérskych súboroch často mení. Výtvarná stránka celého programu je v takýchto prípadoch výsledkom náhody a nie cieľavedomým tvorivým procesom. V určitom statickom priereze sú amatérske súbory vo vývine štylizácie odevu v rôznych štádiách. V súčasnosti prevláda 2. a 3. štádium, pričom jednotlivé prístupy neurčujú umeleckú vyspelosť súborov, len jej napomáhajú.

Pri sledovaní tradičných odevných prvkov, ktoré najviac podliehajú štylizácii v rámci úprav pre potreby amatérskych folklórnych súborov, si zoberieme na pomoc triedenie V. Nosálovej⁵ a budeme si všímať: 1. siluetu kroja, ktorá úzko súvisí so strihom a skladbou súčastí; 2. materiál; 3. farebnosť; 4. výzdobu a jej proporčnosť.

1. Najviac zmien pri sledovaní siluety kroja nachádzame v dĺžke sukien. Menila sa podľa módných vplyvov, a tak sa sukne v šesťdesiatych rokoch zámerne skracovali, napr. v ženskom kroji z *Goralského tanca*, kedy dĺžka sukien siahala ledva nižšie kolien. Naproti tomu v súčasnosti, kedy aj v oficiálnej móde prevládajú dlhšie sukne, sa návrhári vracajú k pôvodným dĺžkam, uvedomujú si, že je to jeden z charakteristických znakov tradičného ľudového odevu. Pôvodná šírka sukien sa nedodržiava z estetických a praktických dôvodov, aby

nerozširovala postavu a nebránila náročnému pohybu tanečnic. Tradičné úpravy hlavy (účesy, čepce, šatky) ne našli v súboroch veľké uplatnenie pre svoju technickú náročnosť. V mužskom odevu sa silueta kroja podstatne nezmenila. V tradičnom odevu pri používaní domácich materiálov však pôsobila mohutnejšie.

2. Zmena v používaní a využívaní tradičného materiálu má viacero dôvodov. Tradičný materiál, doma či priemyselne vyrobený, nie je v súčasnosti *d o s t u p n ý*, napr. hrubé súkno, ako aj rôzne druhy textilného materiálu, ktoré sa dnes už nevyrábajú, ale v minulosti boli hojne rozšírené. Imitácie tenkých batistových a etamínových látok s drobným vzorom sa dnes pre potreby súborov vyrábajú technikou filmovej tlače, a tak aspoň čiastočne nahrádzajú pôvodný materiál.

Tradičný materiál nie je vždy dostatočne *p r a k t i c k ý* pre pohybovo náročné tance, a preto sa upúšťa od jeho použitia pri zhotovovaní niektorých súčastí odevu. Napr. súkno na mužské nohavice nie je dostatočne pružné, rozťahuje sa a nepôsobí na javisku esteticky. Nahrádza sa kasilonom, prípadne iným tenším a elastickým materiálom. V ženskom odevu sa často hrubé tkaniny na sukne, napr. ždiarska, nahrádzajú plátňom so vzorom ždiarskej tkaniny, vyrobeným tiež technikou filmovej tlače. Pri zmene materiálu však často dochádza aj k zmene siluety kroja. V uvedenom prípade je plátenná sukňa ľahšia a v pohybe, pri rotácii, vytvára inú siluetu ako tkaná. Z praktických dôvodov sa imitujú najmä ťažké vlnené materiály, kde nesporne dôležitú úlohu hrá aj samotná údržba krojov.

Niektoré tradičné materiály nezodpovedajú svojou kvalitou pohybovo náročným choreografiám a zaniká v nich estetika pohybu. V súčasnej súborovej tvorbe prevládajú náročnejšie tanečné prvky oproti pôvodným, ktorým

musí zodpovedať aj materiál štylizovaného odevu. Úspešnosť imitujúcich materiálov závisí od zachovania charakteru tradičného materiálu, a teda aj charakteru tradičného ľudového odevu.

3. Farebnosť neprechádza zmenami takého rozsahu ako samotný materiál. Farebnej štylizácii podlieha prevažne ženský odev, ktorý poskytuje väčšie možnosti na uplatnenie farebných kombinácií ako mužský odev. V amatérskom folklórnom hnutí prevláda snaha o dodržanie tradičnej farebnosti. V jeho súčasnej návrhárskej tvorbe sa vyskytujú aj také farebné kombinácie, ktoré boli pre danú lokalitu či región charakteristické, ale dosiaľ neboli uvedené na scéne. Napr. v tanci *Východoslovenská zábava* použila V. Nosálová secesné farby so zámerom zvýrazniť mnohotvárnosť ľudového odevu Zemplína a rozšíriť farebnú škálu krojov východného Slovenska.

Nie každá farebná kombinácia vyznie úspešne pri umelom osvetlení, pričom treba mať na zreteli, že aspoň 50 % vystúpení amatérskych folklórnych súborov sa koná na javiskách s umelým osvetlením. Preto pri voľbe farebných kombinácií vychádzajú návrhári aj z tohto faktu, raz viac, inokedy menej úspešne. K zmene farebnosti dochádza aj z praktických dôvodov. Doma vyrobený materiál po zafarbení prírodnými farbivami vytváral také farebné odtiene, ktoré v súčasnosti nie je náš chemický priemysel schopný vyrobiť. Červená farba napr. nebola vo väčšine prípadov taká ostrá a svietivá, akú dosahujeme farbením umelými farbivami.

4. Ornamentálna výzdoba tradičného ľudového odevu sa vyznačovala veľkou dávkou individuálneho tvorivého prístupu každej ženy v rámci regiónu či lokality. Tvorivý moment stráca svoju opodstatnenosť pri scénickej úprave kroja, kde pre veľké vzdialenosti medzi javiskom a hľadiskom ornament zaniká. Návrhári sa snažia ornament zjedno-

dušovať a zväčšovať, aby bol výraznejší, čo samozrejme vplýva na výtvarnú stránku každého ornamentu. Miesto využitia ornamentálnej výzdoby dodržia podľa tradičného ľudového odevu.

V súbore *Gymnik*, tak ako v mnohých amatérskych folklórnych súboroch, sa počas jeho existencie vystriedalo viac choreografov, hudobných skladateľov a návrhárov. Z nich najsilnejšie ovplyvnili výtvarný prejav súboru najmä štyri návrhárky — Heda Šimoneková, Irena Tonkovičová, Viera Nosálová a Zuzana Štefániková.

Heda Šimoneková, ktorá bola zároveň aj umeleckou vedúcou a choreografkou súboru, navrhovala väčšinu krojov pre vlastné tance, ktoré v súbore realizovala. Napr. odev pre tance *Zemplínsky čardáš*, *Myjavská veselica*, *Pastierske hry*, *Sellácká*. Pri navrhovaní uplatnila svoje vedomosti a skúsenosti z oblasti ľudového odevu. Orientovala sa najmä na západné Slovensko, ktoré dôverne pozná z autopsie. Zatiaľ čo pri navrhovaní krojov zo stredného a východného Slovenska sa snažila zachytiť charakter regiónu celkove, kroje zo západného Slovenska presne lokalizovala a vypracovala do najmenších podrobností. V jej návrhoch cítil snahu o vernú citáciu tradičného ľudového odevu, najmä pri krojoch z Kubry pre tanec *Sellácká*.

Irena Tonkovičová navrhovala kroje pre súbor *Gymnik* vo väčších časových rozpätiach. V roku 1966 kroje z Pohorelej pre tanec *Horehronská veselica* a v roku 1972 kroje z Liptovských Sliáčov pre tanec *Osebe*. Pri týchto dvoch tancoch sa autorka snažila iba o miernu úpravu tradičného ľudového odevu z Pohorelej a Liptovských Sliáčov, kým kroje pre hudobno-tanečný blok *V tom gazdovom dvore* môžeme charakterizovať ako veľmi úspešnú štylizáciu. V bloku sa vystriedali tri typy mužského a ženského odevu (pracovné aj sviatočné), ktoré nemožno presne lokalizovať. Ma-

teriál pre návrhy čerpala z oblasti Nitra—Vráble—Nové Zámky. Pri tvorbe návrhov úzko spolupracovala s choreografom a pracovala na základe precízne zostaveného libreta. Malými, úspornými obmenami v odevných súčiastkach sa I. Tonkovičovej podarilo vytvoriť pestrú paletu krojov s výraznými farebnými efektmi.

Kroje zhotovené podľa návrhov Viery Nosálovej sa často vyskytujú v repertoári súboru *Gymnik*. Vývoj odevu ovplyvnila v počiatočných rokoch súboru nepriamo, prostredníctvom krojov odkúpených zo súboru Lúčnica, kde sa realizovali podľa jej návrhov. Boli to kroje pre *Bačovský tanec*, ďalej pre tanec *Zbojnícka zábava* a *Zimné hry*, ktoré navrhla a realizovala v spolupráci s R. Mikulovou. Tieto návrhy možno charakterizovať ako vysokú výtvarnú štylizáciu a odev pre tanec *Zimné hry* dokonca ako tvorbu, ktorá sa v repertoári súboru *Gymnik* vyskytla ojedinele. V sedemdesiatych rokoch vytvorila V. Nosálová niekoľko návrhov priamo pre súbor *Gymnik*, vychádzajúc zo zamerania a potrieb súboru. V roku 1971 boli realizované návrhy pre tanec *Gemerské variácie*, pri ktorých čerpala z ľudového odevu Rejdovej. Prezentovala v nich tie odevné prvky, ktoré boli pre Rejdovú charakteristické, no neboli známe širokej verejnosti (ženské kabátiky, čepce, mužské kabanice, klobúčiky). Tanec *Východoslovenská zábava* obliekla do univerzálnej podoby odevu z východného Slovenska. Ženské kroje charakterizujú najmä bohato šnúrované lajblíky, výrazné na scéne, a drobné riasené sukne v troch lomených farebných odtieňoch. Z uvedených úprav je zrejmá snaha autorky štylizovať tradičný ľudový odev s prihliadnutím na charakteristické výzdobné prvky a farebnosť regiónu či lokality. Podobné zámery sú evidentné aj na krojoch pre tanec *Cez balocké čierne hory*.

Práca Zuzany Štefánikovej pre

súbor *Gymnik* bola zviazaná so stabilným pracovným kolektívom, choreografom J. Blahom a upravovateľom hudby M. Veselským. Počas ich vzájomnej spolupráce vznikli tri hudobno-tanečné bloky, v roku 1978 blok *Dolu dolinou* (Terchová), 1979 *Na zelenej lúke* (Liptov), 1982—1983 *Oravské podoby* (Žaškov, Suchá Hora). Štylizácia ľudového odevu pre všetky tri bloky je na jednom stupni vývoja. Vyplýva z požiadaviek choreografa o čo najväčšiu autentickosť v rámci hudobného, tanečného a odevného spracovania materiálu lokality.

Na krojoch odkúpených, navrhnutých a zhotovených pre súbor *Gymnik* sa premietli štyri štádiá vývoja štylizácie tradičného ľudového odevu. Vývoj štylizácie však nemožno sledovať ako plynulý prechod od jedného štádia štylizácie k druhému, ale ako individuálny tvorivý prístup jednotlivých návrhárov vo vzťahu k rovnakému materiálu — ľudovému odevu.

Na základe materiálu získaného vo folklórnom súbore *Gymnik* sme sa pokúsili analyzovať proces tvorby a vzniku štylizovaného ľudového odevu pre folklórne súbory v celej šírke problémov, ktoré tento proces so sebou prináša. Po oboznámení sa so všetkými krojmi, ktoré sa v súbore vyskytli, sme vymedzili štyri štádiá vývoja štylizácie odevu. Z uvedených štádií je najúspešnejšie štvrté štádium, ktoré na základe spolupráce všetkých autorov zaručuje akceptovanie zásadných zákonitostí pri uvádzaní ľudového odevu na scénu:

1. „historickú jednotu kostýmu so zvoleným námetom“;⁶
2. miera štylizácie ľudového odevu musí zodpovedať miere štylizácie hudobného a tanečného materiálu,
3. štylizovaný odev musí rešpektovať všetky zákonitosti, ktoré sú všeobecne platné v tradičnom ľudovom odevu, t. j. vyváženosť základných zložiek odevu — siluety, materiálu, farebnosti, výzdoby a jej proporčnosti.

Rešpektovanie zákonitostí vývinu ľudového odevu a jeho štylizácie pre scénické predvedenie vyžaduje dokonalé odborné vedomosti návrhára, ako aj úzku spoluprácu s ostatnými tvorcami programu — predovšetkým s choreografom, ale aj s hudobným skladateľom a v neposlednom rade so samotným interpretom. „Odev je úzko spätý s pohybovým prejavom — s gestami, mimikou, vyrástol z neho, v určitých prípadoch sa navzájom ovplyvňovali, ba odev mohol pohybové prejavy dotvárať a umocňovať.“⁷ Kroje sa v mnohých prípadoch vytvárajú pre konkrétne tanečné osobnosti, a preto je pre návrhára nevyhnutné oboznámiť sa s tanečníkmi, ich postavou, tanečným prejavom a výrazom.

Ďalším dôležitým faktom, z ktorého musí návrhár vychádzať pri svojej práci, je celková dramaturgia tanca, bloku či celého programu. V prípade hudobno-tanečných blokov a celovečerných programov je dôležitá odevná dramaturgia celku, kde nachádza uplatnenie práve farebnosť a využitie špecifických odevných prvkov. Dynamické programové čísla sa dokresľujú výraznejšími farebnými kombináciami, čísla voľnejšieho tempa sú podfarbené jemnejšími odtieňmi. V menej dynamických fázach programov sa dajú s úspechom využiť tie odevné súčiastky, ktoré sú typické pre stvárňovaný región, ale nie je možné využiť ich v tanci z praktických dôvodov (kabanice, kožuchy, rôzne úpravy hláv a iné). Ako príklad môžeme uviesť hudobno-tanečný blok *V tom gazdovom dvore*. V tanečných blokoch sú prevažne všetci účinkujúci na scéne, príp. majú krátke prestávky počas hudobných vložíek. V takomto prípade sú praktickejšie malé úpravy odevu prostredníctvom odevných doplnkov, ktoré kroje na scéne oživujú. Bloky umožňujú uviesť na scéne viac typov ľudového odevu z jedného regiónu, napr. odev starších mužov a žien, mládeže, detí, odev pracovný aj sviatočný. Poskytujú ucelenejší po-

hľad na odevnú skladbu vybranej lokality či regiónu. Tým sa do určitej miery narúša celková uniformita krojov, na ktorú sme boli zvyknutí v posledných rokoch.

Amatérske folklórne súbory nepochybne spĺňajú kultúrne, alebo aj výchovné poslanie. Toto vplýva na členov súboru a ich prostredníctvom na širokú verejnosť. Pestuje vzťah k tradíciám národa, k jeho hudbe, tancu, spevu a

odevu. Odev folklórnych súborov poskytuje prehľad o mnohotvárnosti, účelovosti a kráse tradičného ľudového odevu a svojím pôsobením vychováva k estetickému cíteniu. Musíme ho chápať ako rovnocennú zložku prejavu folklórnych súborov, bez ktorej nemožno vytvoriť ucelený, harmonicky vyvážený program, a preto jeho úprave treba venovať náležitú pozornosť.

POZNÁMKY

- 1 LEŠČÁK, M.: Folklór a scéna. Slov. Národop., 22, 1974, s. 161.
- 2 ŠVEHLÁK, S.: Folkloristika a folklorizmus. Slov. Národop., 23, 1975, s. 602. „Predovšetkým sú to tradície existujúce vo svojej pôvodnej autenticknej forme, spĺňajúce v pôvodnom prostredí pôvodnú, prirodzenú funkciu. Ďalej sú to folklórne tradície, ktorých funkcia sa zmenila. Žijú síce v úzkej súvislosti s pôvodným prostredím, nadobúdajú však nové, evokované či stimulované príležitostné poslanie. Hovoríme o druhom, sekundárnom živote folklórnych tradícií. Folklorizmus ako tretí stupeň charakterizuje v oblasti folklórnych tradícií okrem funkčného predovšetkým formový a obsahový prerod.“
- 3 Literatúra k problematike: BAZAZJANCOVÁ, S. B.: Lidová kultura a súčasná urbanistika. Výtv. Kult. 8, 1984, s. 17; BOGATYRIOV, P.: Kroj jako znak. Slovo a slovesnosť, 2, Praha 1936, s. 43; Folklór a scéna. Zborník. Bratislava, 1973; Folklór a umenie dneška. Zborník. Bratislava, 1980; JEŘÁBKOVÁ, A.: „Druhá existence“ lidového kroje jako předmět národopisného bádání. In: Premeny ľudových tradícií v súčasnosti 1. Československo, Bratislava 1977, s. 225—229; Lidové umění a dnešek. Brno 1977; LEŠČÁK, M. —
- SIROVÁTKA, O.: Folklór a folkloristika. Bratislava 1982; LEŠČÁK, M.: Slovenská folkloristika v rokoch 1945—1975. Slov. Národop. 23, 1975, s. 515; LEŠČÁK, M.: Teoretické problémy súčasnej slovenskej folkloristiky. Slov. Národop., 24, 1976, s. 337; NOSÁLOVÁ, V.: Slovenský ľudový odev. Martin 1983; NOSÁLOVÁ, V.: Spoločné prvky v súčasnom vývoji ľudového odevu socialistických krajín. Slov. Národop., 24, 1976, s. 583—593; Premeny ľudových tradícií v súčasnosti 1. Československo. Bratislava 1977; SLIVKA, M.: K dejinám scénických foriem folklóru. Rytmus, 1976, č. 9, s. 11; č. 10, s. 14; ŠVEHLÁK, S.: c. d.; ZÁLEŠÁK, C.: Folklórne hnutie na Slovensku. Bratislava 1982; Zborník štúdií a úvah o tanečnej a súborovej problematike. Bratislava, Osvetový ústav 1973.
- 4 LEŠČÁK, M.: Folklorizmus ako predmet interdisciplinárneho výskumu. In: Folklór a umenie dneška. Bratislava 1980, s. 16.
- 5 NOSÁLOVÁ, V.: Ľudový odev a jeho použitie v programoch folklórnych súborov. In: Folklór a scéna. Bratislava 1973, s. 125—126.
- 6 Tamtiež, s. 126.
- 7 Tamtiež, s. 125.

Zoznam tancov v súbore *Gymnik* ►

P. č.	Názov	Autori	Rok	Lokalita	Návrh kostýmov	Výroba	Popis kostýmov	Charakteristika kostýmov
1.	Zemplínsky čardáš	H. Šimoneková L. Matejka	1965	Zemplín	H. Šimoneková, mužský odev odkúpený od súboru Družba	Slovač	Muži: biele košele, čierna súken. nohavice a vesta, čížmy Ženy: biele rukávce, farebné plátenej sukne a lajblíky, čížmy	— región známy — odevné prvky známe — známa tradičná farebnosť — uniformita čiastočná (farebné rozlíšenie žen. kroja)
2.	Detvianske prekáračky	H. Šimoneková L. Matejka	1966	Detva	kostýmy odkú- pené od súboru Lúčnica	Detva	Muži: biele košele a gata, žltá-oranžová výšivka, klobúk, opa- sok, krpce Ženy: biele rukávce, žltá-oranžová výšivka, stanka červená, biela sukňa, belasá vyšívaná zástera, červený lajblík, krpce	— lokalita známa — odevné prvky známe — známa tradičná farebnosť — uniformita čiastočná (rozdielna ornamen- tálna výzdoba)
3.	Horehronská veselica	H. Šimoneková P. Tonkovič	1966	Pohorelá	I. Tonkovičová	ÚLEUV	Muži: biele košele, biele súken. nohavice, klobúk, čížmy Ženy: biele rukávce, červeno-čierna výšivka, modrotlačová sukňa a zástera, červený pás, šatka, čížmy	— objavnosť lokality — odevné prvky známe — známa tradičná farebnosť — celková uniformita kroja
4.	Bačovský tanec	H. Šimoneková L. Matejka	1967	Láb	kostýmy odkú- pené zo súboru Lúčnica, navrh- nuté V. Nosálo- vou a R. Miku- lovou	Slovač		
5.	Pri muzike na Šarišu	C. Zálešák A. Sokol	1967	Šariš	H. Šimoneková	Slovač		
6.	Na pasienku	H. Šimoneková M. Majtáš	1968	Zemplín	H. Šimoneková	Slovač		

P. č.	Názov	Autori	Rok	Lokalita	Návrh kostýmov	Výroba	Popis kostýmov	Charakteristika kostýmov
7.	Zbojnická zábava	S. Antalík D. Pálka	1968	—	košeľe odkúpené zo súboru Lúčnica, navrhnuté V. Nosáľovou nohavice	ÚLUV		
8.	Myjavská veselica	H. Šimoneková M. Majtáš	1968	Myjava	H. Šimoneková	ÚLUV	Muži: biele košeľe, biele súken, nohavice, tmavomodrá súken, vesta, klobúk, čižmy Ženy: biele rukávce, žltá riasená sukňa, zelený brokátový lajblík, čierna zástera, čepiec, čižmy	— lokalita známa — známe odevné prvky — objavnosť vo farebnosti — celková uniformita kroja
9.	Terchovské zaliečanie	J. Ševčík A. Sokol	1968	Terchová	ÚLUV	ÚLUV		
10.	Goralský tanec	E. Bartko J. Farkaš	1968	Ždiar	ÚLUV	ÚLUV		
11.	Olaský tanec	H. Šimoneková M. Majtáš	1969	—	H. Šimoneková	svojpo- mocne		
12.	Pod Poľanou	J. Kubánka A. Sokol	1969	Detva	ÚLUV	ÚLUV		
13.	Pastierske hry	H. Šimoneková	1969	stredné Slovensko	H. Šimoneková	ÚLUV		
14.	Vinoček	H. Šimoneková	1969	Zemplín	ÚLUV	ÚLUV		
15.	Zimné hry	S. Nosáľ M. Novák	1970	—	kostýmy odkúpené zo súboru Lúčnica, navrhnuté V. Nosáľovou a R. Mikulovou	ÚLUV		

P. č.	Názov	Autori	Rok	Lokalita	Návrh kostýmov	Výroba	Popis kostýmov	Charakteristika kostýmov
16.	Uklákaná	H. Šimoneková A. Sokol	1970	Myjava	H. Šimoneková	ÚLUV	Muži: biele košele, biele súken. nohavice a kabanice, klobúk, krpce Ženy: červený diftín, kabátik, modrotlač, sukňa, biela zástera, čepiec, krpce	— objavnosť lokality — objavnosť odevných prvkov — štylizácia farieb — celková uniformita kroja
17.	Gemerské variácie	I. Kovačovič G. Roletzký	1971	Rejdová	V. Nosáľová	ÚLUV	Muži: biele košele, červeno-modro-čierna výšivka, biele drelichové nohavice Ženy: biele rukávce, trojfarebné diftín, lajblíky, trojfarebné kartúnové sukne (modrá, bordová, červená), čížmy	— región známy — odevné prvky známe — objavnosť vo farebnosti — uniformita čiastočná (farebné rozlíšenie ženského odevu)
18.	Východoslovenská zábava	M. Hvižďák K. Farkaš	1971	Zemplín	V. Nosáľová	ÚLUV	Muži: biele košele, červeno-modro-čierna výšivka, biele drelichové nohavice Ženy: biele rukávce, trojfarebné diftín, lajblíky, trojfarebné kartúnové sukne (modrá, bordová, červená), čížmy	— región známy — odevné prvky známe — objavnosť vo farebnosti — uniformita čiastočná (farebné rozlíšenie ženského odevu)
19.	Osebe	V. Littva J. Farkaš	1972	Lipt. Sliache	I. Tonkovičová	ÚLUV	Muži: biele košele, červená výšivka, čierne súken. nohavice a vesta zdobená farebnou výšivkou, čížmy Ženy: biele rukávce, červená výšivka, modrá sukňa, čierny vyššívaný lajblík, biela zástera s červenou výšivkou, parta, čížmy	— lokalita známa — odevné prvky známe (objavnosť-parta) — známa tradičná farebnosť — celková uniformita kroja
20.	Seliácká	H. Šimoneková A. Sokol	1973	Kubra	H. Šimoneková	ÚLUV	Muži: biele košele, červená výšivka, čierne súken. nohavice a vesta zdobená farebnou výšivkou, čížmy Ženy: biele rukávce, červená výšivka, modrá sukňa, čierny vyššívaný lajblík, biela zástera s červenou výšivkou, parta, čížmy	— lokalita známa — odevné prvky známe (objavnosť-parta) — známa tradičná farebnosť — celková uniformita kroja

P. č.	Názov	Autori	Rok	Lokalita	Návrh kostýmov	Výroba	Popis kostýmov	Charakteristika kostýmov
21.	Vrchovskó vnaďenia	J. Blaho Š. Molota	1973	Detva	ÚLUV	ÚLUV		
22.	Cigánsky tanec	J. Blaho J. Farkaš	1974	—	H. Šimoneková	svojpomočne		
23.	Suita zo západného Slovenska	E. Bartko J. Farkaš	1974	H. Súča	Š. Kišová	ÚLUV		
24.	Cez balocké čierne hory	D. Struhár J. Farkaš	1974	Č. Balog	V. Nosáľová	ÚLUV		
25.	V tom gazdovom dvore (blok)	V. Kyseľ M. Járek	1975	Nitra-Vráble-N. Zámky	I. Tonkovičová	ÚLUV	<p>Muži: biele košeľe, čierne súken. nohavice a vesta, bledomodrá vesta, čierny kabátik, klobúk, čižmy, rezná košeľa a gate</p> <p>Ženy: biele rukávce, lajblík a sukňa puplinové pastelových farieb, červené kvietkované sukne, čierne kabátiky, biele zástery a čepce, čižmy</p>	<p>— objavnosť regiónu</p> <p>— objavnosť odevných prvkov (sviatočný, pracovný, staršia aj mladšia generácia)</p> <p>— farebnosť štylizovaná</p> <p>— v rámci bloku uniformita narušená</p> <p>— v rámci jednotlivých čísel úplná alebo čiastočná uniformita (farebné rozlíšenie ženského odevu)</p>
26.	Banický tanec	V. Kyseľ M. Dubovský	1976	Nová baňa	M. Čorba	Praha		
27.	Myjavska mrvenica	H. Šimoneková A. Sokol	1976	Myjava	H. Šimoneková	ÚLUV		

P. č.	Názov	Autori	Rok	Lokalita	Návrh kostýmov	Výroba	Popis kostýmov	Charakteristika kostýmov
28.	Tanec zo Saria	Z. Vaňová M. Veselský	1978	Sariš	kostýmy odkúpené zo súboru Urpín			
29.	Dolu dolinou (blok)	J. Blaho M. Veselský S. Kohútek (texty)	1978	Terchová	Z. Štefániková	ÚLUV	<p>Muži: biele košele, biele súken. nohavice, čierne vesty, hnedé kabane, klobúky, krpce, čizmy</p> <p>Ženy: biele rukávce, biele sukne, modrotlačové lajblíky, modré zástery, čierne lajblíky a zástery, čepce, šatky, pletené papuče, čizmy</p>	<p>— lokalita známa</p> <p>— známe odevné prvky</p> <p>— farebná stylizácia</p> <p>— v rámci bloku uniformita narušená</p> <p>— v rámci jednotlivých čísel celková alebo čiastočná uniformita (farebné a strihové rozlíšenie mužského a ženského odevu)</p>
30.	Na zelenej lúke (blok)	J. Blaho M. Veselský S. Kohútek (texty)	1979	Liptov	Z. Štefániková	ÚLUV		
31.	Oravské podoby (blok)	J. Blaho M. Veselský	1982/3	Žaškov Suchá Hora	Z. Štefániková	ÚLUV	<p>Muži: biele košele, biele súken. nohavice, modré súken. vesty, klobúky, opasky, zápästky, nánožky, čizmy, krpce</p> <p>Ženy: biele rukávce a blúzky, bordové kašmirové sukne, čierne, bordové a červené zamatové lajblíky, tmavomodré zástery, čierne kašmirové šatky, čepce, čizmy, krpce</p>	<p>— región známy</p> <p>— odevné prvky známe</p> <p>— stylizovaná farebnosť</p> <p>— v rámci bloku uniformita narušená</p> <p>— v rámci jednotlivých čísel celková alebo čiastočná uniformita (farebné rozlíšenie ženského odevu)</p>
32.	Karičky	J. Blaho M. Veselský	1983	Zemplín	V. Nosáľová	ÚLUV		

Резюме

Целью данной статьи является характеризовать ступени развития стилизации народной одежды главным образом в любительском фольклорном движении. На основе информации полученной в любительских фольклорных ансамблях мы выделили четыре стадии развития стилизации, причем сосредоточили внимание на творцов стилизованных образцов традиционной народной одежды. Временные интервалы длительности отдельных стадий или отсутствие таковых зависят от времени существования ансамбля. Выделенные стадии взаимно не исключают друг друга, даже наоборот, сосуществуют параллельно и даже переплетаются. Поэтому мы их и не можем ограничить определенными временными границами.

Из упомянутых стадий, самая успешная — четвертая стадия, которая на основе сотрудничества всех творцов обеспечивает принятие принципиальных закономерностей действующих при сценическом оформлении: во-первых, историческое единство костюма с избранным сюжетом, во-вторых, мера стилизации народной одежды должна соответствовать мере стилизации музыкального и танцевального материала, в-третьих, стилизованная одежда должна выполнять все закономерности, которые присущи традиционной народной одежде, т. е. пропорциональное соответствие основных частей костюма.

При исследовании традиционных элементов

одежды, которые чаще всего подвергаются стилизации в рамках оформления необходимого для любительского фольклорного ансамбля, мы опирались на утверждение В. Носалёвой и рассматривали: а) силуэт костюма, б) материал, в) цветовую композицию, г) украшения и их пропорциональность. Соблюдение закономерностей развития народной одежды и её стилизация для сценических выступлений требует большого профессионального мастерства того, кто создает стилизованные костюмы. Костюм, часто создается специально для конкретного танцовщика, поэтому при его разработке необходимо знать фигуру танцовщика, образ выступления. В случае музыкально-танцевальных блоков и вечерних программ, важна не только драматургия одежды отдельных номеров, но и драматургия одежды всей программы, в которой находят свое использование цветовая композиция и использование специфических элементов одежды.

Одежда фольклорных ансамблей нам показывает многообразие, практичность и красоту традиционной народной одежды и своим воздействием воспитывает эстетические чувства. Следует ее принимать как равноправную составную часть облика фольклорных ансамблей, без которой нельзя создать компактную, гармоническую программу и ее оформлению следует уделять должное внимание.

DIE SZENISCHE UMGESTALTUNG DER VOLKSKLEIDUNG IN LIEBHABERFOLKLOREENSEMBLES

Zusammenfassung

Zweck des Beitrags ist es, die Entwicklungsstufen der Stilisierung der Volkskleidung durch die Amateur-Folklore-Bewegung zu charakterisieren. Auf Grund von Informationen aus Liebhaberfolkloreensembles wurden vier Entwicklungsstadien definiert, wobei das Hauptaugenmerk auf die Autoren stilisierter Formen der traditionellen

volkstümlichen Kleidung gerichtet war. Die Dauer der einzelnen Stadien, eventuell das Fehlen mancher Stadien, hängt von der Dauer des Bestehens des Ensembles ab. Die einzelnen Stadien schließen einander nicht aus, sie können nebeneinander bestehen oder sich miteinander vermischen. Aus diesen Gründen können wir die einzel-

nen Stadien zeitlich auch nicht genau abgrenzen.

Das erfolgreichste unter den genannten Stadien ist das vierte Stadium, in dem durch die Mitarbeit aller Schöpfer die Einhaltung der Grundgesetze gewährleistet ist, die bei der szenischen Bearbeitung gelten:

1. Die historische Einheit zwischen Kostüm und Sujet;
2. Der Grad der Stilisierung der Volkskleidung muß dem Grad der Stilisierung der Musik und der Tänze entsprechen;
3. Die stilisierte Kleidung muß allen Gesetzen entsprechen, die in der traditionellen Volkskleidung allgemeine Gültigkeit haben, d. h. die grundlegenden Komponenten müssen gegenseitig ausgewogen sein.

Beim Studium der traditionellen Kleidungselemente, die im Rahmen der Herichtung für die Bedürfnisse der Amateurfolkloreensembles am meisten der Stilisierung unterworfen sind, nahmen wir die Klassifizierung von V. Nosálová zu Hilfe und deshalb beobachten wir in erster Reihe:

- a) die Silhouette der Volkskleidung, b) das Material, c) die Farbenskala, d) die Verzierung und ihre Proportionalität.

Das Respektieren der Gesetze in der Entwicklung der Volkskleidung und ihre

Stilisierung für die szenische Aufführung erfordert eine gründliche Fachkenntnis des Entwerfers. Vielfach werden die Kleider für konkrete Tänzer entworfen, es ist deshalb unerlässlich, daß sich der Entwerfer mit den Tänzern, mit ihrer Gestalt, ihrem tänzerischen Ausdruck bekannt macht. Bei einzelnen Musik- und Tanzblocks sowie bei abendfüllenden Programmen ist es wichtig, nicht nur die Kostümdramaturgie der einzelnen Nummern, sondern auch die Kostümdramaturgie des ganzen Programme aufeinander abzustimmen, denn gerade hier kommt die Farbenkomposition und die Verwendung spezifischer Kleidungskomponenten am stärksten zur Geltung.

Die Kostüme der Folkloreensembles bieten eine Übersicht über die Vielgestaltigkeit, Zweckmäßigkeit und Schönheit der traditionellen Volkskleidung und durch ihre Wirkung erziehen sie die Zuschauer zum ästhetischen Empfinden. Wir müssen in der Kleidung eine gleichwertige Komponente der künstlerischen Darbietung des Folkloreensembles erblicken, ohne die es unmöglich wäre, ein komplettes, harmonisch ausgewogenes Programm aufzubauen. Deshalb muß man der Gestaltung der Volkskleidung für Aufführungen auf der Bühne entsprechende Aufmerksamkeit widmen.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 33, 1985, číslo 2—3

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. ZORA VANOVIČOVÁ

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparí-
ková, CSc., doc. PhDr. Ľmília Horváthová,
CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc.,
PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leš-
čák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek, CSc.,
PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Šte-
fan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosá-
lová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc.,
PhDr. Viera Urbancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytláčili Tlačiarne Slovenského národné-
ho povstania, n. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijí-
ma PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dičia a dovoz tlačne, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1985

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 33, 1985, № 2—3

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Зора
Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-
сова 19

SLOVAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 33, 1985, Nr. 2—3. Erscheint vier-
mal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Zora Vanovičová

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 33, 1985, No. 2—3

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Zora Vanovičová

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Année 33, 1985, No. 2—3

Parait quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Zora Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

49616

